

Broj: 01-785/16-4
Podgorica, 30.12.2016. godine
DB/DB

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa odredbom člana 41 stav 1 Zakona o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list CG", br.42/2011 i 32/2014.) i člana 41 Pravila o radu Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list CG", br.53/14.), nakon završenog postupka po pritužbi grupe zatvorenika, daje

MIŠLJENJE

I Uvod

Grupa zatvorenika Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS), iz poluotvorenog odjeljenja, podnijela je pritužbu Zaštitniku na rad ZIKS-a - službenika Sektora za tretman i disciplinskih komisija.

U pritužbi navode: da zatvorenike pogađa odnos službenika sektora za tretman, koji ih obeshrabljuju da podnose zahtjev za uslovni otpust; da u velikom broju slučajeva daju negativno mišljenje; da ne obavljaju potrebne razgovore kojima je za cilj resocijalizacija i reintegracija; da postupci po disciplinskim prijavama traju veoma dugo; da se na odluke koje donosi disciplinska komisija čeka po šest mjeseci; i da su u velikom broju nepovoljne po njih.

II Postupanje Zaštitnika

Zaštitnik je zatražio i dobio izjašnjenje od ZIKS-a u kome je između ostalog navedeno: da je jedan od osnovnih principa na kojima se temelji tretmanski rad - davanje objektivnih informacija od strane službenih lica i podsticanje realnog opažanja i doživljavanja sebe, drugih i sopstvene pozicije u svijetu kod zatvorenika; da se u razgovorima koji se tiču uslovnog otpusta zatvorenici često interesuju i traže mišljenje realizatora tretmana u vezi sa izgledima da sudsko vijeće pozitivno riješi molbu za uslovni otpust; da se u tim razgovorima zatvorenici uvijek pružaju informacije koje se temelje na činjenicama koje se tiču ranijeg života zatvorenika, odnosno kriminalne istorije zatvorenika ili ranije osuđivanosti, vladanja tokom izdržavanja kazne i iskustvu iz dosadašnje prakse sa odlukama sudova u pogledu izvještaja za uslovni otpust; da je, sa profesionalno - penološkog aspekta, sasvim opravdano zatvoreniku predočiti okolnosti i činjenice koje mogu uticati na rješavanje podnijete molbe za uslovni otpust, kako bi zatvorenik stekao što realniji uvid u sopstvenu poziciju, te formirao realna očekivanja u odnosu na podnijetu molbu za uslovni otpust; da zatvorenik uvijek, na osnovu svoje slobodne volje, odlučuje kada će podnijeti molbu, a neki to podnose čak i kad izdrže jednu polovinu kazne; da od donošenja

novog Zakona o izvršenju kazne zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti¹, Zavod za izvršenje krivičnih sankcija je dužan da sudu koji odlučuje o molbi za uslovni otpust dostavi izvještaj, a ne mišljenje; da je članom 121 st. 1 Zakona propisano da po prijemu molbe za uslovni otpust sudsko vijeće ispituje da li su ispunjeni zakonom propisani uslovi za podnošenje molbe; da istim članom ovog zakona, st. 3 je propisano da ako vijeće ne odbaci molbu za uslovni otpust, zatražiće izvještaj od Zavoda o okolnostima koje se odnose na ličnost zatvorenika, njegov raniji život, njegovo vladanje za vrijeme izdržavanja kazne, a naročito da li je disciplinski kažnjavan, ako se na osnovu procjene rizika utvrdi da ne postoji smetnja u pogledu njegove bezbjednosti, izvršavanje radnih obaveza, s obzirom na njegovu radnu sposobnost, kao i druge okolnosti koje pokazuju da je postignuta svrha kažnjavanja; da izvještaj Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija sadrži u jednom dijelu činjenice koje se odnose na kriminalnu istoriju zatvorenika, ponašanje tokom izdržavanja zatvorske kazne, odnos prema radnim obavezama, a u drugom dijelu stručnu procjenu zatvorenikove ličnosti i faktora rizika od ponavljanja kriminalnog ponašanja; da je procjena faktora rizika od ponavljanja kriminalnog ponašanja novina u vezi instituta uslovnog otpusta i predstavlja pristup koji se u svijetu praktikuje već duži period, a usmjeren je na identifikovanje ponašanja, navika i drugih ličnih i socijalnih faktora koji predstavljaju indikatore eventualnog budućeg rizičnog (kriminalnog) ponašanja zatvorenika; da su službenici Odsjeka za realizaciju tretmana prošli obuku za procjenu faktora rizika od ponavljanja kriminalnog ponašanja, organizovanu od strane probacione službe koja obavlja navedeni posao u Holandiji, a pod pokroviteljstvom Holandskog Helsinškog komiteta; da prednost primjene modela procjene faktora rizika od ponavljanja kriminalnog ponašanja je u tome što omogućava da se prilikom procjene svakog zatvorenika pristupi idiografski u pogledu razumijevanja uzroka njegovog kriminalnog ponašanja, te da se utvrde specifične osobenosti njegove ličnosti, socijalnog funkcionisanja i kriminalnog ponašanja; da od stupanja na snagu novog Zakona, u junu 2015. godine zatvorenici su u više navrata izražavali nezadovoljstvo zbog velikog procenta odbijenih molbi za uslovni otpust; da prepoznajući nedostatak u članu 121 Zakona, koji reguliše okolnosti koje sudsko vijeće naročito uzima u obzir prilikom odlučivanja o molbi za uslovni otpust, Sektor za tretman sa rukovodstvom ZIKS-a je inicirao sastanak sa predsjednicima svih sudova u oktobru 2015. godine; da su na tom sastanku razmijenjena iskustva u pogledu izmijenjene politike uslovnog otpusta i markirali su jedan od problema koji je u proteklom periodu uticao na to da najveći broj podnijetih molbi biva odbijen; da članom 121 Zakona, sudsko vijeće, suda koji je donio odluku u prvom stepenu, u izvještaju za uslovni otpust, pored ostalih informacija, od Zavoda traži da dostavi i procjenu bezbjednosti zatvornika; da je predsjednicima sudova pojašnjeno da Zavod predstavlja instituciju za izvršenje krivičnih sankcija, te da nije u njihovoj nadležnosti niti mogućnosti da pribavljaju informacije o mogućoj ugroženoj bezbjednosti zatvorenika po izlasku iz zatvora; da uvaživši prjedloge iznijete na pomenutom sastanku, broj usvojenih molbi za uslovni otpust se povećao; da prema njihovoj evidenciji, od juna do oktobra 2015. godine svega osam zatvorenika je uslovno otpušteno sa izdržavanja zatvorske kazne, dok je od oktobra do kraja 2015. godine uslovno otpušteno 34 zatvorenika; da je u 2015. godini Odsjek za realizaciju tretmana za zatvorenike iz poluotvorenog odjeljenja KP Doma, uputio 50 izvještaja za uslovni otpust sa procjenom da je postignuta svrha kažnjavanja, od kojih je sudsko vijeće usvojilo 39 predloga; da za osam zatvorenika, na osnovu ostvarenih programskih ciljeva, nijesu dali predlog, od kojih je sud usvojio molbu za uslovni otpust u tri

¹ „Službeni list CG“, broj 036/15 od 10.07.2015. g.

slučaja, negativnih predloga je bilo šest, u vezi kojih je sudsko vijeće odbilo molbu za uslovni otpust; da, od ukupno 117 predatih molbi za uslovni otpust od decembra 2015. godine, 73 izvještaja je poslato sa mišljenjem da je postignuta svrha kažnjavanja, od kojih je sudsko vijeće usvojilo molbu za uslovni otpust u 39 slučajeva, dok je od 43 izvještaja, u kojima su se izjasnili da nije postignuta svrha kažnjavanja, 2 molbe za uslovni otpust sudsko vijeće usvojilo; da procentulano, od stupanja na snagu Zakona do danas, u 68 % traženih izvještaja za uslovni otpust od strane prvostepenog suda, Odsjek za realizaciju tremana se izjasnio da je postignuta svrha kažnjavanja, od čega je sudsko vijeće usvojilo molbu za uslovni otpust u 64,2%; u 27% su se izjasnili da nije postignuta svrha kažnjavanja i 5 % da je tretman još uvijek u toku; da za razumijevanje prirode izvještaja uslovnog otpusta i okolnosti koje utiču na formiranje predloga, treba naglasiti da najveći uticaj vrši sama priroda zatvoreničke populacije u Crnoj Gori; da od ukupnog broja zatvorenika KP Doma, penološki je osuđivano 66,7 %, dok je uslovno i novčano osuđivano 9,15% zatvorenika; da su preko 75% zatvorenika kriminološki ili penološki povratnici; da je u toku 2015. godine podneseno 299 disciplinskih prijava, dok je od početka 2016. podneseno 250 prijava; da navedeni podaci ukazuju na prisutnost antisocijalnih obrazaca u ponašanju velikog dijela zatvoreničke populacije, što dalje implicira njihovo otežano mijenjanje ili čak nemogućnost korekcije, te samim tim i negativne prognoze o postignutoj svrsi kažnjavanja kada je riječ o uslovnom otpustu; da ovaj podatak ne treba da iznenađuje, jer i zvanična statistika na svjetskom nivou ukazuje da je procenat poremećaja ličnosti (a naročito antisocijalnog) među zatvoreničkom populacijom preko 70 %, a poznato je da je uspješnost tretmana poremećaja ličnosti generalno na niskom nivou; da što se tiče navoda u pritužbi zatvorenika koji se odnose na nedovoljno obavljanje tretmanskih razgovora, ističu da ako se pođe od same definicije tretmanskog razgovora, kao razgovora koji je usmjeren na rješavanje problema i postizanje terapijskog (tretmanskog) cilja, onda je sasvim jasno da svaki razgovor koji službenik Odsjeka za realizaciju tretmana vodi sa zatvorenikom predstavlja upravo tretmanski razgovor; da se tretmanski razgovori ostvaruju neposrednim kontaktom vaspitača i zatvorenika, a metode koje se primjenju su direktivno i nedirektivno savjetovanje; da su problemi u vezi sa kojima službenici Odsjeka obavljaju savjetovanje zatvorenika najraznovrsnije prirode, a navode neke od najčešćih i to: individualne psihološke tegobe i problemi življenja, porodični odnosi, problemi u međuljudskoj komunikaciji, adaptacija na penalne uslove, uzroci, motivi i okolnosti kriminalnog ponašanja i činjenja krivičnih djela, uzroci i okolnosti recidivizma, konflikti koji nastaju u neformalnom zatvorskom sistemu (među zatvorenicima), konflikti koji nastaju na relaciji zatvorenik-formalni zatvorski sistem, ispoljavanje neprimjerenih ponašanja i ponašanja koja nijesu u skladu sa Pravilnikom o kućnom redu, pravno-administrativna problematika u vezi sa aktuelnim i izrđanim penalnim presudama i zatvorskim kaznama, pravno-administrativna problematika koja se tiče nasljednog, porodičnog, imovinskog prava, usluga socijalne zaštite i dr. U izjašnjenju navode da je učestalost kontakata uslovljena potrebama samog rada, tipom ličnosti zatvorenika i programom rada. U praksi dinamiku tretmanskog rada često diktira motivisanost zatvorenika i karakteristike njegove ličnosti (struktura ličnosti, navike i druge crte ličnosti koje otežavaju ili potpješuju tretmanski rad); da je tretmanski razgovor, kao i bilo koji drugi razgovor, dvosmjernan proces koji zahtijeva aktivnost oba učesnika (i vaspitača i zatvorenika). Sami angažman vaspitača nije dovoljan da bi se postigao tretmanski cilj; da iz dosadašnjeg penološkog i prevaspitnog iskustva, najveći dio zatvorenika pokazuje motivisanost za aktivno (a ne uobičajeno pasivno) učešće u tretmanskom savjetovanju samo neposredno prije reklasifikacije, izmještanja iz zatvorenog u poluotvoreno odjeljenje KP

Doma i obraćanja za uslovni otpust; da shodno pravilima penološke nauke, dinamika tretmanskog rada se razlikuje u zavisnosti od toga da li je riječ o zatvorenima sa smještajem u zatvorenom, odnosno otvorenom dijelu KP Doma; da su sa zatvorenima koji su u statusu poluotvorenog odjeljenja tretmanski razgovori manje direktivnog tipa i imaju za cilj razvoj lične odgovornosti kod zatvorenika, kako za sopstveno ponašanje u zatvoru, tako i za ponašanje u zajednici, što sve skupa predstavlja pripremu zatvorenika za slobodu i život u društvenoj zajednici; da u prilog tvrdnji da je pritužba zatvorenika u dijelu neobavljanja tretmanskih razgovora, neosnovana govori i činjenica da službenici Odsjeka, i pored prolongiranog povećanog obima posla, imaju dovoljno profesionalne odgovornosti i ličnog entuzijazma za unapređenje kvaliteta tretmanskog rada sa zatvorenima u KPD; da su osim individualnog tretmanskog rada, službenici Odsjeka razvili i programe grupnog rada: psihološke radionice, program opismenjavanja i učestvuju u realizaciji programa „12 Koraka“, koji predstavlja metodu rehabilitacije zatvorenika zavisnika od psiho-aktivnih supstanci; da je učešće, kako u individualnom, tako i u grupnom radu, na dobrovoljnoj osnovi, jer su dobrovoljnost i svojevrijednost preduslovi uspješnog tretmana, naročito kada je riječ o tretmanu poremećaja ponašanja; da u prilog uticaja ličnosti zatvorenika na kvalitet i dinamiku tretmanskog rada i postizanja tretmanskih ciljeva govore i sljedeći podaci: od ukupnog broja nepismenih zatvorenika, želju za učestvovanjem u programu opismenjavanja je izrazilo 51,9%; od ukupnog broja zatvorenika u KP Domu kroz program psiholoških radionica (od 2015. godine do danas) je prošlo 30 zatvorenika, od kojih je bilo 15 aktivnih učesnika; da poslove resocijalizacije zatvorenika, službenici Odsjeka za realizaciju tretmana, pored ostalih stručnih poslova gotovo svakodnevno obavljaju bilo individualne tretmanske razgovore, bilo grupni savjetodavni rad sa zatvorenima; da u vezi navoda zatvorenika koji se odnose na dužinu trajanje postupaka po disciplinskim prijavama, i da su iste u velikom broju nepovoljne po zatvorenike u pogledu odluke o disciplinskoj mjeri, ističemo da su svi disciplinski postupci protiv zatvorenika sprovedeni i donijete su odluke o disciplinskoj odgovornosti, a protiv kojih odluka zatvorenici u skladu sa članom 113 stav 5 Zakona imaju pravo žalbe, ukoliko smatraju da su disciplinske mjere po njih nepovoljne.

U izjašnjenju ZIKS-a nije dostavljen tabelarni prikaz svih disciplinskih prijava koje su podnešene i realizovane od dana stupanja na snagu novog Zakona o izvršenju kazni zatvora, mjera bezbjednosti i novčane kazne, koji su traženi zahtjevom za izjašnjenje. Zaštitnik je stoga ponovio zahtjev za dostavljanje ovih podataka, uprava ZIKS-a ih je dostavila nakon dvadeset dana.

III Utvrđene činjenice

Na osnovu razgovora sa službenicima i zatvorenicima, uvidom u dokumentaciju – lični list zatvorenika (dosje koji sadrži sve aktivnosti sprovedene u toku realizacije tretmana: zabilješke o razgovorima, molbe, žalbe i druga obraćanja zatvorenika) i izjašnjenja koja je dostavio ZIKS utvrđene su sljedeće činjenice:

- da realizatori tretmana redovno obavljaju razgovore se zatvorenicima u kojima im, između ostalog, pružaju potrebne informacije u vezi molbe za uslovni otpust, pomilovanje ili prekid kazne, a koje se temelje na činjenicama ranijeg života zatvorenika, kriminalne istorije, osuđivanosti i vladanja(discipline) tokom izdržavanja kazne;
- da je tretmanski razgovor dvosmjernan proces koji zahtijeva aktivnost i vaspitača i zatvorenika, te da se svaki razgovor, bilo da je usmjeren na rješavanje problema ili postizanje terapijskog cilja, definiše kao tretmanski razgovor, što često zatvorenici nisu u stanju da prepoznaju i razumiju;
- da je ZIKS dužan da sudskom vijeću dostavi izvještaj za zatvorenika koji je podnio molbu za uslovni otpust, koji u jednom dijelu sadrži činjenice tj. kriminalnu istoriju, njegovo vladanje tokom izdržavanja kazne, a naročito da li je disciplinski kažnjavan, izvršavanje radnih obaveza, a u drugom dijelu stručnu procjenu zatvorenikove ličnosti i faktora rizika od ponavljanja kriminalnog ponašanja;
- da su službenici Odsjeka za realizaciju tretmana prošli obuku za procjenu faktora rizika od ponavljanja kriminalnog ponašanja organizovanu od strane probacione službe koja obavlja navedeni posao u Holandiji, a pod pokroviteljstvom Holandskog Helsinškog komiteta;
- da se procentualno², od stupanja na snagu Zakona o izvršenju kazni zatvora, mjera bezbjednosti i novčane kazne³, Odsjek u 68% traženih izvještaja za uslovni otpust od strane prvostepenog suda izjasnio da je postignuta svrha kažnjavanja, od čega je sudsko vijeće usvojilo molbu za uslovni otpust u 64,2%, dok se u 27% izvještaja Odsjek za realizaciju tretmana se izjasnio da nije postignuta svrha kažnjavanja i 5% da je tretman još uvijek u toku;
- da je većina disciplinskih postupaka trajala neopravdano dugo, a pojedini čak pet, šest, ili sedam mjeseci;
- u periodu do avgusta 2016 godine (kada je traženo izjašnjenje), riješeno je znatno manje disciplinskih postupaka: npr. u julu 2016. – 31, junu 2016.g. - 12, u maju – 17, u aprilu 2016. godine 10 disciplinskih postupaka.
- nakon zahtjeva za izjašnjenje Zaštitnika, u avgustu mjesecu završeno je 125 disciplinskih postupaka;
- da se reklasifikacija, prema starom Pravilniku o kućnom redu u ZIKS-u⁴ vršila tri puta godišnje (na četiri mjeseca), a od juna 2016. godine, po novom Pravilniku vrši se dva puta godišnje, na šest mjeseci;

² Podaci dobijeni od ZIKS-a, Izjašnjenje broj Z-KD br. 457/16 od 25.08.2016. g.

³ Datum stupanja na snagu 18.07.2015.

⁴ br KPD-N-3941/2 od 18. decembra 2012. godine.

- da su zatvorenici, protiv kojih je pokrenut disciplinski postupak, a nije bio završen u vrijeme reklasifikacije, ostajali u istom statusu, odnosno nije im određena povoljnija klasifikaciona grupa, koja bi mi donijela povoljniji status, odnosno povoljnosti;
- da su nadležni sudovi u postupcima za uslovni otoust zastajali u postupanju čekajući na odluke disciplinskih komisija ZIKS-a i iz tog razloga su sudski postupci neopravdano dugo trajali.

IV Relevantno pravo

Ustav Crne Gore („Službeni list CG., broj 1/2007 i 38/13) propisuje:

„Jemči se nepovredivost fizičkog psihičkog integriteta čovjeka, njegove privatnosti i ličnih prava.

Niko ne smije biti podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju. (član 28 stav 2 i 3)

Jemči se poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva u kriivčnom ili drugom postupku, u slučaju lišenja ili ograničenja slobode i za vrijeme izvršenja kazne.

Zabranjeno je i kažnjivo svako nasilje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje nad licem koje je lišeno slobode ili mu je sloboda ograničena, kao i iznuđivanje priznanja i izjava. (član 31)“

Zakon o izvršenju kazne zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti („Službeni list CG., broj 36/15) propisuje:

„Disciplinski postupak pokreće se podnošenjem disciplinske prijave protiv zatvorenika. Disciplinsku prijavu podnosi lice koje rukovodi zatvorom, u roku od tri dana od dana saznanja za disciplinski prekršaj i učinioca, na osnovu predloga službenika obezbjeđenja ili drugih službenika Zavoda. Zatvoreniku se mora uručiti disciplinska prijava, najkasnije u roku od 24 časa od časa pokretanja disciplinskog postupka. Od uručjenja disciplinske prijave zatvoreniku do dana održavanja rasprave ne može proteći manje od 48 časova. (član 109)

Disciplinski postupak protiv zatvorenika vodi i disciplinsku mjeru predlaže disciplinska komisija. Sastav disciplinske komisije određuje starješina Zavoda rješenjem. U sastavu disciplinske komisije ne može biti podnosilac disciplinske prijave. (član 110)

Disciplinski postupak je hitan. U disciplinskom postupku vodi se rasprava. U disciplinskom postupku zatvorenik može imati advokata po svom izboru i o svom trošku, koga je dužan da angažuje u roku od 24 časa od uručjenja disciplinske prijave. Ako zatvorenik u roku iz stava 3 ovog člana ne angažuje advokata, disciplinski postupak će se nastaviti bez prisustva advokata. U disciplinskom postupku primjenjuju se odredbe zakona kojim se uređuje upravni postupak, ako ovim zakonom nije drukčije propisano. (član 111)

Rasprava pred disciplinskom komisijom počinje saslušanjem zatvorenika. Na raspravi se saslušava zatvorenik, pribavlja izvještaj o njegovom radu i vladanju i izvode svi potrebni dokazi. U disciplinskom postupku zatvorenik ima pravo da predlaže dokaze, postavlja pitanja svjedocima i vještacima i stavlja primjedbe na njihove iskaze i pisane dokaze. (član 112)

Disciplinsku mjeru zatvoreniku izriče starješina Zavoda, na predlog disciplinske komisije. Disciplinska komisija je dužna da predlog odluke iz stava 1 ovog člana dostavi starješini Zavoda, u roku do 24 časa od časa zaključenja rasprave. Starješina Zavoda, u roku od tri

dana od dana prijema predloga odluke iz stava 2 ovog člana, rješenjem odlučuje o disciplinskoj prijavi. Rješenje iz stava 3 ovog člana, uručuje se zatvoreniku, bez odlaganja, i objavljuje na oglasnoj tabli zatvora. Protiv rješenja iz stava 3 ovog člana, zatvorenik ima pravo žalbe Ministarstvu, u roku od tri dana od dana prijema rješenja. Žalba odlaže izvršenje rješenja. (član 113)

O žalbi iz člana 113 stav 5 ovog zakona, Ministarstvo odlučuje u roku od pet dana od dana njenog prijema. Protiv odluke iz stava 1 ovog člana, zatvorenik može pokrenuti upravni spor (član 114)“

Pravilnik o kućnom redu u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija br KPD-N-3941/2 od 18. decembra 2012. godine. propisuje:

"Reklasifikacija osuđenog lica vrši se svakih četiri mjeseca (u aprilu, avgustu i decembru), na prijedlog Sektora za tretman.

Sektor za tretman je dužan da u postupku reklasifikacije osuđenog lica pribavi mišljenje Sektora obezbjeđenja i Sektora za rad osuđenih lica.

Prilikom odlučivanja o reklasifikaciji, posebno se uzima u obzir ponašanje i vladanje osuđenog lica, zalaganje na radu, postignuti stepen realizacije tretmana i dužina izdržane kazne.

Reklasifikaciju osuđenog lica, utvrđuje načelnik Kazneno-popravnog doma Podgorica, uz saglasnost direktora Zavoda.

Izuzetno, kada to zahtijevaju posebni razlozi, direktor Zavoda može utvrditi reklasifikaciju osuđenog lica i van rokova predviđenih u stavu 1. ovog člana. (član 22)“

Pravilnik o kućnom redu u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija ("Službeni list Crne Gore", br. 032/16 od 20.05.2016, 035/16 od 03.06.2016) propisuje:

"Reklasifikacija zatvorenika vrši se dva puta u toku kalendarske godine, i to u junu i decembru, a izuzetno ako za to postoje opravdani razlozi, može se izvršiti još jedna reklasifikacija.

Izuzetno od stava 1 ovog člana, reklasifikacija zatvorenika kome je izrečena kazna zatvora do šest mjeseci ili mu je ostatak kazne po uračunatom pritvoru do šest mjeseci i zatvorenika kome je izrečena kazna zatvora u prekršajnom postupku, vrši se kad se steknu uslovi za razvrstavanje u određenu klasifikacionu grupu, u skladu sa ovim pravilnikom.

O reklasifikaciji zatvorenika odlučuje lice koje rukovodi zatvorom, uz saglasnost starješine Zavoda, na predlog organizacione jedinice zatvora nadležne za poslove realizacije programa tretmana i reintegracije zatvorenika (u daljem tekstu: organizaciona jedinica za tretman), uz pribavljeno mišljenje organizacionih jedinica zatvora nadležnih za poslove obezbjeđenja pritvorenih i osuđenih lica i rad zatvorenika.

Prilikom odlučivanja o reklasifikaciji zatvorenika, posebno se uzima u obzir efektivno izdržani dio kazne, procjena rizika, ponašanje i vladanje zatvorenika, zalaganje na radu, postignuti stepen realizacije programa tretmana i reintegracije i bezbjednosna procjena. (član 17)

U I-a klasifikacionu grupu može se reklasifikovati zatvorenik iz I-b klasifikacione grupe koji ispunjava sljedeće uslove, i to ako:

je efektivno izdržao najmanje 1/2 izrečene kazne zatvora;

mu preostali dio kazne nije duži od jedne godine;

se prvi put nalazi u zatvoru za izvršeno krivično djelo;
se protiv njega ne vodi krivični postupak za drugo krivično djelo;
nije izvršio lakši disciplinski prekršaj, dok je bio razvrstan u I-b klasifikacionu grupu;
nije izvršio teži disciplinski prekršaj za vrijeme izdržavanja kazne;
je mjera bezbjednosti izrečena uz kaznu zatvora izvršena;
je procijenjeni stepen rizika nizak;
na osnovu procjene postignutog stepena realizacije programa tretmana i reintegracije i nivoa bezbjednosti može biti smješten u prostorije otvorenog tipa. (član 18)
U I-b klasifikacionu grupu može se reklasifikovati zatvorenik iz II klasifikacione grupe koji ispunjava sljedeće uslove, i to ako:
je efektivno izdržao najmanje 1/3, odnosno povratnik u izdržavanju kazne zatvora izrečene za krivična djela najmanje 1/2, odnosno višestruki povratnik u izdržavanju kazne zatvora izrečene za krivična djela (tri i više puta) najmanje 3/5 izrečene kazne;
je procijenjeni stepen rizika nizak;
na osnovu procjene postignutog stepena realizacije programa tretmana i reintegracije zatvorenika i nivoa bezbjednosti može biti smješten u prostorije poluotvorenog tipa.(član 19)
U II klasifikacionu grupu može se reklasifikovati zatvorenik iz III klasifikacione grupe koji ispunjava sljedeće uslove, i to ako:
je efektivno izdržao najmanje 1/4, odnosno povratnik u izdržavanju kazne zatvora izrečene za krivična djela najmanje 1/3, odnosno višestruki povratnik u izdržavanju kazne zatvora izrečene za krivična djela najmanje 1/2 izrečene kazne;
je bio razvrstan u III klasifikacionu grupu najmanje šest mjeseci;
na osnovu procjene postignutog stepena realizacije programa tretmana i reintegracije i nivoa bezbjednosti, može biti reklasifikovan u povoljniju klasifikacionu grupu.(član 20)
U III klasifikacionu grupu može se reklasifikovati zatvorenik iz IV klasifikacione grupe koji ispunjava sljedeće uslove, i to ako:
je bio razvrstan u IV klasifikacionu grupu najmanje šest mjeseci;
je zatvorenik osuđen na kaznu zatvor od 40 godina efektivno izdržao najmanje 1/5, odnosno povratnik u izdržavanju kazne zatvora izrečene za krivična djela najmanje 1/4, odnosno višestruki povratnik u izdržavanju kazne zatvora izrečene za krivična djela najmanje 1/3 izrečene kazne;
na osnovu procjene postignutog stepena realizacije programa tretmana i reintegracije i nivoa bezbjednosti, može biti reklasifikovan u povoljniju klasifikacionu grupu.(član 21)
Zatvorenik se reklasifikuje u nepovoljniju klasifikacionu grupu:
kad je odluka kojom je izrečena disciplinska mjera upućivanje u samicu postala pravosnažna;
na osnovu bezbjednosne procjene u zatvoru, izostanka rezultata u sprovođenju programa tretmana i reintegracije zatvorenika ili na osnovu naknadno utvrđene procjene rizika;
nakon dobijanja pravosnažne presude za izvršeno novo krivično djelo, ukoliko ne ispunjava uslove u pogledu efektivnog dijela izdržane kazne za klasifikacionu grupu u koju je razvrstan.
Zatvorenik koji pokuša ili izvrši bjekstvo, učestvuje u pripremanju ili organizovanju pobune zatvorenika ili učestvuje u pobuni, napadu na službeno lice, zloupotrijebi pogodnost ili bude pravosnažno osuđen za krivično djelo izvršeno za vrijeme izdržavanja kazne zatvora, reklasifikuje se u IV klasifikacionu grupu, bez obzira u koju klasifikacionu grupu je bio razvrstan.(član 22)"

Zakon o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda („Službeni list CG., broj 42/11 i 32/14) propisuje:

“Postupak ispitivanja povrede ljudskih prava i sloboda pokreće se povodom pritužbe ili po sopstvenoj inicijativi.

Zaštitnik/ca ispituje povrede ljudskih prava i sloboda po sopstvenoj inicijativi kad sazna da su aktom, radnjom ili nepostupanjem organa povrijeđena ljudska prava i slobode.

Za postupanje po sopstvenoj inicijativi neophodna je saglasnost oštećenog/ne. (član 28)

Nakon završetka ispitivanja povrede ljudskih prava i sloboda Zaštitnik/ca daje mišljenje o tome da li je, na koji način i u kojoj mjeri došlo do povrede ljudskih prava i sloboda.(član 41)”

V Zaključna ocjena

1. Na osnovu sprovedenog ispitnog postupka, uvida u evidenciju odnosno lične listove zatvorenika, utvrđenih činjenica i okolnosti proizilazi da su od stupanja na snagu Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti (18.07.2015. godine), službenici/ce Sektora za tretman, postupali i preduzimali mjere i radnje iz djelokruga svoje nadležnosti.

Tokom razgovora realizatori tretmana su zatvorenicima pružali informacije koje se temelje na činjenicama vezanim za njihovu raniju osuđivanost, ponašanje tokom izdržavanja kazne, izvršavanje radnih obaveza.

Međutim, Zaštitnik zapaža da je u Izjašnjenju navedeno da je primijećeno da zatvorenici u principu nisu zainteresovani za razgovore sa realizatorom tretmana, osim pred reklasifikaciju, kad samoinicijativno traže razgovor, motivisani predstojećom odlukom za moguće dobijanje povoljnijeg statusa.

S tim u vezi, Zaštitnik ukazuje da je već identifikovan motiv koji pokreće zatvorenike na pozitivno ponašanje, te da bi se realizatori tretmana trebali više angažovati kako bi isti motiv iskoristili da zatvorenike podstiču na saradnju i pozitivno ponašanje tokom cijele godine.

2. U odnosu na rad disciplinskih komisija, Zaštitnik je utvrdio da nije poštovan Zakon o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti, u dijelu koji se odnosi na trajanje postupka, čime su povrijeđena prava zatvorenika. Zakon je definisao da je disciplinski postupak hitan. Dužina trajanja disciplinskih postupaka i do sedam mjeseci, bez sumnje nije u skladu sa načelom hitnosti propisanim u članu 111 Zakona. Takođe, Zaštitnik je primjetio da je nakon zahtjeva za izjašnjenje u kojem je od ZIKS-a tražio tabelarni prikaz podnešenih i realizovanih disciplinskih postupaka, sa datumima pokretanja i završetka, u avgustu 2016. godine završeno 125 disciplinskih postupaka, koji su bili pokrenuti i po nekoliko mjeseci ranije, što ukazuje da rad disciplinskih komisija može biti ažuran.

Sa druge strane, postupak reklasifikacije se vrši tri (po starom Pravilniku) odnosno dva⁵ puta godišnje (po novom Pravilniku) i za njegov ishod je od fundamentalnog značaja disciplina zatvorenika. Tokom komunikacije sa Upravom ZIKS-a u više ispitnih postupaka po pritužbama zatvorenika zbog reklasifikacije, Zaštitnik je informisan da je jedan od razloga zbog kojeg zatvorenik nije dobio povoljniju klasifikacionu grupu, pokrenuti disciplinski postupak, što je suprotno načelu prezumpcije nevinosti, jer se samo pokretanje disciplinskog

⁵ Pravilnika o kućnom redu u ZIKS-u, jun 2016. godine

postupka tretira kao da je već utvrđena njegova disciplinska odgovornost, prije ocjene svih relevantnih činjenica i dokaza, čime se nesumnjivo krše prava zatvorenika.

Takođe, u postupku odlučivanja o molbi za uslovni otpust, Zakonom je definisano da je ZIKS dužan da sudskom vijeću dostavi izvještaj sa podacima, između ostalih, o disciplinskim prekršajima. U svim slučajevima u kojima disciplinski postupak protiv zatvorenika, o čijoj se molbi odlučuje, nije bio završen, odluka suda je odložena, što je uticalo na odugovlačenje postupka a time i na ostvarivanje prava zatvorenika.

Polazeći od navedenog, a polazeći od svojih ustavnih i zakonskih ovlašćenja, pridržavajući se načela pravde i pravičnosti, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore

PREPORUČUJE

Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija:

- a) da preduzme sve neophodne mjere kako bi rad disciplinskih komisija bio ažuran i da se disciplinski postupci završavaju u skladu sa zakonskim načelom hitnosti;
- b) da obezbijedi dosledno poštovanje nacionalnih propisa, potvrđenih međunarodnih ugovora i opšte prihvaćenih pravila međunarodnog prava, koji se odnose na lica lišena slobode, odnosno obezbijedi poštovanje njihovih prava.

Zavod za izvršenje krivičnih sankcija je dužan da u roku od 15 dana od prijema ovog Mišljenja, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore dostavi izvještaj o preduzetim radnjama i mjerama za izvršenje preporuka.

**ZAŠTITNIK
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE**

Šučko Baković

Dostaviti:

-Podnosiocima pritužbe

-Upravi Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija